

ÜNVER, Ahmet Süheyl

den Bir Bahis Ali Kuşçu: Hayatı ve Eserleri (İstanbul 1948); *Türkiye'de Çiçek Aşısı ve Tarihi* (İstanbul 1948); *Ressam Levnî: Hayatı ve Eserleri* (Ankara 1949; İstanbul 1951); *Hekimbaşı ve Hattat Kâtipzâde Mehmed Refi Hayatı ve Eserleri* (İstanbul 1950); *Fatih Devri Yemekleri* (İstanbul 1952); *Türk Yazı Çeşitleri ve Faideli Bazı Bilgiler* (İstanbul 1953); *İstanbul'da Sahabe Kabirleri* (İstanbul 1953); *Hekim Konyalı Hacı Paşa: Hayatı ve Eserleri* (İstanbul 1953); *İbni Sina: Hayatı ve Eserleri Hakkında Çalışmalar* (İstanbul 1955); *Fatih Devri Saray Nakışhanesi ve Baba Nakkaş Çalışmaları* (İstanbul 1958); *Geçmiş Yüzyıllarda Kıyafet Resimlerimiz* (Ankara 1958); *Hattat Ali Bin Hilâl: Hayatı ve Yazıları* (İstanbul 1958, Ar. trc. Muhammed Behcet el-Eserî – Azîz Sâmî, *el-Hattât-ü'l-Bağdâdî: 'Ali b. Hilâl el-meşhûr bi'bni'l-Bevvâb*, Bağdat 1377/1958); *Türk Farmakoloji Tarihi: Tenzu Kursları* (İstanbul 1960); *Tıp Tarihimiz Yıllığı I* (İstanbul 1966); *Tarihte Ebeler ve Doğum Tarihimiz* (İstanbul 1967); *İstanbul Rasathanesi* (Ankara 1969, 1985); *Türk Eczacılık Tarihine Bir Nazar* (İzmir 1971); *Kırk Ambar* (Ankara 1972); *İstanbul'un Mutlu Askerleri ve Şehit Olanlar* (Ankara 1976); *Türk Oyma Sanatı Katı* (Ankara 1980, nşr. Gülbün Mesara, Ankara 1991); *Yahya Kemal'in Dünyası* (İstanbul 1980); *Tıp Tarihimiz Yıllığı II* (İstanbul 1983); *İstanbul Risaleleri* (haz. İsmail Kara, I-V, İstanbul 1995-1996; İstanbul Belediyesi tarafından yayımlanan bu eserde Süheyl Ünver'in daha önce çıkan İstanbul'la ilgili yirmi dokuz yazısı bir araya getirilmiştir); *Fatih'in Defteri* (haz. İsmail Kara – Salih Pulcu, İstanbul 1996); *Sevdiğim İstanbul* (haz. İsmail Kara, İstanbul 1996, İstanbul'u konu alan sulu boya resim albümü); *A. Süheyl Ünver'in İstanbul'u* (haz. İsmail Kara, İstanbul 1997, Ünver'in İstanbul'la ilgili karakalem ve sulu boya resimlerini toplayan albüm); *Bir Ramazan Binbir İstanbul* (haz. İsmail Kara, İstanbul 1997); *The Turkish Rose* (İstanbul 1999, Gülbün Mesara ile birlikte); *Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in Defterlerinde Sivas ve Divriği* (haz. Mine Esiner Özen, baskı yeri yok, 2004 [İstanbul]); *Güzelimname İbrahimağa Mahallesi* (ed. İsmail Kara, baskı yeri yok, 2006 [İstanbul]); *Süheyl Ünver'in Konya Defterleri* (haz. Gülbün Mesara – Mine Esiner Özen, İstanbul 2006); *Türk Süsleme Sanatçıları Müzehhipler* (haz. Gülbün Mesara – Ay-

kut Kazancıgil, I, İstanbul 2007); *Türk Süsleme Sanatları* (haz. Gülbün Mesara – Aykut Kazancıgil, II, İstanbul 2010); *Göklere Yazı Yazma Sanatı Mahya* (yönetmen Ömer Faruk Şerifoğlu; metinler İsmail Kara v.dğr.; çev. Güney Ongun, İstanbul 2010); *Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in Defter ve Dosyalarında Kocaeli-İzmit-Gebze* (haz. Ahmed Nezih Galitekin, Kocaeli 2010); *Süheyl Ünver'in Bursa Defterleri* (haz. Gülbün Mesara – Mine Esiner Özen, Bursa 2010). **A. Süheyl Ünver'in bazı neşirleri de vardır: Nizâmî-i Arûzî, Tıp İlmî ve Meşhur Hekimlerin Mahareti (İstanbul 1936, *Çehâr Makâle*'nin dördüncü makalesinin Abdülbaki Gölpinarlı tarafından yapılan Türkçe tercümesi ve Ünver'in değerlendirmelerini içermektedir); *Sabuncuoğlu Şerefeddin, Kitabü'l-Cerrahiye İlhanîye* (İstanbul 1939); *Rifat Osman, Edirne Sarayı* (Ankara 1957); *Abdülvehhâb es-Sâbü-nî, Mevlâna'dan Hatıralar: Sevâkıb-ı Menâkıb* (trc. Mesnevihan Mahmud Dede, İstanbul 1973); *Rifat Osman, Dr. Rifat Osman'a Göre Edirne Evleri ve Konakları* (İstanbul 1976).**

BİBLİYOGRAFYA :

Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in Defter ve Dosyalarında Kocaeli-İzmit-Gebze (haz. Ahmet Nezih Galitekin), İstanbul 2010, s. 9-15; *Ekrem Kadri Unat, Ord. Prof. Dr. Ahmed Süheyl Ünver: 1898-1986*, İstanbul 1986; *Aykut Kazancıgil v.dğr., A. Süheyl Ünver Bibliyografyası*, İstanbul 1998; *Ahmet Güner Sayar, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Portre Denemeleri*, İstanbul 2000, s. 84-122; a.mlf., *A. Süheyl Ünver: Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri*, İstanbul 2004; a.mlf., "Süheyl Ünver ve Ebru Sanatımız", *Türklerin Ebru Sanatı* (ed. Hikmet Barutçugil), Ankara 2007, s. 171-179; a.mlf., "Tanıdığım Süheyl Ünver", *Bütün Dünya 2000*, sy. 9, İstanbul 2001, s. 23-27; a.mlf., "Süheyl Ünver'in İstanbul'un Fethine Gösterdiği Hassasiyet", *KAM*, XXXI/2 (2003), s. 50-54; a.mlf., "2000'li Yılların Süheyl Ünver'i", *Muradiye*, sy. 15, Ankara 2008, s. 42-43; Gülbün Mesara, "A. Süheyl Ünver'in Medresetü'l-Hattatin Hatıraları", *Bir Fotoğrafın Aynasında İstanbul'un Meşhur Hattatları*, İstanbul 2010, s. 23-45; a.mlf., "Babam Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver", *Antika*, sy. 13, İstanbul 1986, s. 17-18; a.mlf., "A. Süheyl Ünver'in Medresetü'l-Hattatin Yılları ve Ötesi", *Antik Dekor*, sy. 17, İstanbul 1992, s. 60-64; a.mlf., "Bilim, Kültür ve Sanata Adanmış Bir Yaşam İçinde Babam A. Süheyl Ünver", *Bütün Dünya 2000*, sy. 9 (2001), s. 16-22; a.mlf., "Kızının Gözünden Ordinaryüs Prof. Dr. Süheyl Ünver: Türk İlim, Kültür ve Sanatında Sönmeyen Işık", *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*, sy. 6, İstanbul 2008, s. 98-102; a.mlf., "Ahmet Süheyl Ünver'in Kızı Olmak", *Muradiye*, sy. 20 (2009), s. 34-49; *Bahri Ata*, "Ord. Prof. Dr. Ahmed Süheyl Ünver'in Kültür Tarihçiliğine Bir Bakış (1898-1986)", *TY*, sy. 281 (2011), s. 201-203.

AHMET GÜNER SAYAR

ÜRDÜN (الأردن)

Ortadoğu'da bir İslâm ülkesi.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

II. TARİH

III. KÜLTÜR ve MEDENİYET

Kuzeyden Suriye, kuzeydoğudan Irak, doğu ve güneyden Suudi Arabistan, batıdan Filistin (Batı Şeria) ve İsrail ile çevrilen Ürdün güneybatıda yaklaşık 26 kilometrelik bir kıyı ile Kızıldeniz'e komşudur. 1967'de İsrail'in Batı Şeria'yı işgal etmesi üzerine bu yöndeki sınır fiilen değişikliğe uğrayarak Şeria (Ürdün) nehri, Lût gölü ve Araba vadisinden geçer hale gelmiştir. Ülkenin resmî adı el-Memleketü'l-Ürdüniyyetü'l-Hâşimiyye, yüzölçümü 89.213 km², nüfusu 6.321.252 milyon (2010), başşehri Amman (2.300.000), diğer önemli şehirleri Zerkâ (486.000), Rusayfe (369.000), İrbid (325.000), Kuveysime (248.000) ve Akabe'dir (101.000).

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

Yüzey şekilleri bakımından Ürdün arazisi üç farklı bölgeye ayrılır ve rölyefin ana unsurlarını batıdaki tektonik bir çöküntü alanı (depresyon), ondan fay diklikleriyle ayrılan dağlık bir alan ve doğudaki plato kesimi meydana getirir. Batıdaki çöküntü alanı Doğu Afrika'dan gelip Kızıldeniz, Ürdün, Lübnan ve Suriye'den geçerek Türkiye'ye kadar uzanan büyük fay hattının üzerindedir. Bu alanın Ürdün topraklarında kalan bölümü kuzeyde Şeria vadisi, merkezî kesimde Lût gölü (Ölüdeniz), güneyde Araba vadisinden teşekkül eder. Burası bir bütün halinde dışa akışı olma-

Ürdün

Resmî adı	: Ürdün Hâşimî Krallığı (el-Memleketü'l-Ürdüniyyetü'l-Hâşimiyye)
Başşehir	: Amman
Yüzölçümü	: 89.213 km²
Nüfusu	: 6.321.252 (2010 hesaplama)
Resmî dili	: Arapça
Para birimi	: Ürdün Dinarı (JOD) 1 JOD = 10 dirhem = 100 Kırş

yan kapalı Lût gölü havzasıdır. İçinde Lût gölünün de (deniz seviyesinden 402 m. aşağıda) bulunduğu Gûr (Gavr) çukurluğu yeryüzünün en alçak yeridir. Ürdün-İsrail sınırı gölü ikiye böler; gölün doğu yarısı Ürdün topraklarına dahildir. Tektonik çöküntü alanının hemen doğusunda yer alan ve ona paralel olarak kuzey-güney yönünde uzanan dağlık sahanın batıya bakan yamaçları fay dikliklerine tekabül etmekte, bu saha üzerinde yükselti güneye doğru gittikçe artmaktadır. Kuzeyde Aclûn yakınlarındaki Ümmüdderec (1247 m.), Petra'nın güneybatısında Hârûn (1336 m.), Taffle'nin güneyindeki Bükke (1526 m.) ve Maan'ın batısındaki Mebrek (1727 m.) dağları dağlık kütlelerin başlıca zirveleridir. Güneyde Akabe'nin doğusunda bulunan Ram dağı ile (1754 m.) biraz daha güneydeki Ümmüddâmî dağı (1854 m.) ülkenin en yüksek iki yeridir. Dağlık sahanın temelini kum taşının yaygın olduğu, Paleozoik yaşlı araziler teşkil eder. Ayrıca ikinci zaman kalkerlerinin dikkat çektiği dağlık alan üzerinde yer yer karstik depresyonlarla (kalınlı azaraziye özgü çukurlar) Lût gölüne açılan Mûcib, Heydân ve Yâbis gibi kanyon vadilere rastlanır. Bu vadilerde yazın da az miktarda akış görülür ve sular batıda Lût gölüne dökülür. Ayrıca adı geçen kanyon vadilerde çok sayıda sıcak su kaynağı vardır, bunlar Gûr çukurluğunu oluşturan tektonik hatlarla yakından ilgilidir. Kabaca Mefrak-Maan hattının doğusunda yapısını genellikle kalker, kum taşı ve bazaltın teşkil ettiği, ortalama yükseltisi 700-900 m. olan dalgalı bir plato yer alır. Bu plato üzerinde kuzeyde Ezrak, güneyde Cefr gibi kapalı çöküntü alanları bulunur. Platonun Zerkâ ve Mefrak'ın doğusunda kalan

kesimleri, üzerindeki siyah bloklarla dik-kati çeken bir bazalt platosuna dönüşür.

Ürdün'ün batı kesimleri Akdeniz ikliminin etkisi altındadır. Özellikle kuzeybatıdaki topraklar, zeytin ağacının varlığı ile kendini gösteren bu iklime has bitki örtüsünün belirginleştiği yerlerdir. Ancak ülkenin % 75'ini meydana getiren kuzeydoğu ve güneydeki çöllerde yılda ortalama 50 milimetrenin altında yağış alan çöl iklimi hâkimdir. Sıcaklık kuzeyden güneye ve batıdan doğuya doğru gittikçe artar. Yıllık ortalamalar güneyde Kızıldeniz kıyısındaki Akabe'de 25°C iken kuzeydeki İrbid'de ve başşehir Amman'da 17°C'ye düşmektedir. Yağışın dağılışında yükselti ve enlemin yanında özellikle Akdeniz'den gelen nemli havanın etkisi büyüktür. Yıllık ortalama yağış miktarı Akabe'de 26, Maan'da 40, Amman'da 250 ve İrbid'de 460 milimetredir. Ülke topraklarının büyük bölümü çıplaktır. Akdeniz ikliminin görüldüğü kuzeybatıda ve yüksek kesimlerde seyrek de olsa zeytin, meşe, kızılçam ve ardıç ağaçlarına rastlanır. Özellikle doğu ve güney kesimlerinde vadi tabanlarındaki çalı ve otsu bitkiler dışında bitki örtüsü step ve çöl formasyonundan ibarettir.

Tarım alanlarının sınırlı olduğu Ürdün'de toprakların yaklaşık % 5'i işlenebilir durumdadır ve bunun önemli bir bölümünde yıllık ortalama 100.000 ton kadar buğday üretilir; arpa, baklagiller, zeytin, muz ve portakal diğer bazı ürünlerdir. Batıdaki tektonik çöküntü alanında yer alan Şeria vadisi, Gûr çukurluğu ve Araba vadisinin kuzey kesimleri ülkenin en önemli tarım alanlarıdır. Sulamaya dayalı tahıl ve turuncgil tarımı ile çeşitli sebze ve meyve üretiminin yapıldığı bu alüvyonlu topraklarda Lût gölünün güneydoğusunda olduğu gibi muz üretimi de söz konusudur. Nisbeten seracılık faaliyetlerinin de görüldüğü Şeria vadisi kışın yağışlı ve tarıma uygun sıcaklık şartlarına sahip bir alandır. Ayrıca Doğu Ovası Sulama Kanalı (Doğu Gûr Kanalı), Yermük nehri sularını Şeria nehrinin doğusundaki tarım alanlarına ulaştırmakta ve bu sayede yaklaşık 50 hektarlık bir alan sulanmaktadır. Zerkâ nehri üzerindeki Kral Talâl Barajı, Şeria vadisinde 17.000 hektarlık bir tarım alanına su sağlar. Bu alanlardan yılda iki ürün alınır. Mevcut su kaynaklarının % 65'inin tarımda kullanıldığı Ürdün'de yüksek sıcaklık ve yağış azlığı tarım üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. Batı Şeria'nın 1967'de İsrail tarafından işgal edilmesi ve Şeria nehrinin doğusundaki toprakların güvenlik so-

runları yaşaması tarım alanlarının önemli ölçüde daralmasına yol açmıştır. Aşırı otlatma, ormansızlaşma ve toprak erozyonu arazi kullanımıyla ilgili diğer mühim problemlerdir. Coğrafya şartlarına uygun biçimde küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılan ülkede son yıllarda kümes hayvancılığı da gelişmiştir. Ot örtüsünün zayıflığına rağmen 1 milyon koyunu ve 500.000 keçiyi bulan davar varlığı sayılı birkaç ihraç ürününden biri olan derinin kaynağıdır. Bedvîler'in iskân edilmesi sebebiyle göçebe hayvancılık büyük ölçüde azalmıştır. Ülkede eskiden beri arıcılık önemli bir faaliyet koludur.

Doğal kaynaklar bakımından fakir olan Ürdün'de en önemli yer altı zenginliklerinden biri ihraç maddelerinin başında gelen fosfattır. Dünyanın en büyük fosfat üreticileri arasında yer alan Ürdün'de Zerkâ, Hasâ, Rasife ve Katrâne'de çıkarılan fosfat Akabe Limanı'ndan ihraç edilir. Lût gölü ve güneyindeki Safî ovasında üretilen potas da diğer bir önemli doğal kaynaktır. Lût gölü ve Ezrak kaya tuzlasından tuz, Ezrak'taki Hamza kuyularından az miktarda petrol üretimi yapılır. Ham madde ve enerji kaynaklarının da sınırlı olduğu Ürdün'de sanayi fazla gelişmemiştir. Ancak tekstil, çimento ve gıda sanayiinde bir miktar gelişme söz konusudur. Ülke ekonomisinde dış yardımlar önemli bir yer tutar. Bunun başlıca sebebi, Filistinli mültecilerin büyük bölümünün bu topraklarda oturması ve hükümetlerin geçmişten beri takındıkları Batı yanlısı tutumdur. Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, İsrail ve Arap ülkeleri en fazla yardım yapan ülkelerdir. Ayrıca yurt dışındaki işçi döviz ve turizm geliri de ülke ekonomisi için önemlidir. Yılda 2 milyar dolarlık ihracata karşılık ithalat tutarı 4-4,5 milyar dolardır. Başlıca ihraç malları fosfat, potas, işlenmemiş deri, çimento ve yün, ithal malları ise kimyasal ve endüstriyel ürünlerle buğdaydır.

1950'de 472.000 olan nüfus 1970'te 1,6, 1990'da 3,2 ve 2005'te 5,5 milyona, 2007 yılında yapılan tahminlere göre 5,9 milyona ulaşmıştır. Nüfus artışı çok yüksektir. Bu hızlı artışta ülkeye göç eden ve sayıları 2 milyonu geçen Filistinli mültecilerin büyük rolü vardır. İş imkânları sınırlıdır ve genç nüfusun önemli bir kısmı petrol zengini Arap ülkelerinde çalışır. 1948-1949 savaşında topraklarından sürülen 800.000 Filistinli'nin 460.000'i Ürdün'e geçmiş, bu sayı 1961'de âni bir yükselişle bilhassa şehirlerde 623.660'a ulaşmıştır. Kilometrekareye yetmiş kişinin düştüğü Ürdün'de

ÜRDÜN

nüfusun büyük çoğunluğu ülkenin kuzey-batısında toplanmıştır. Mefrak-Maan hattının doğusunda kalan çöl bölgesi çok tenhadır. Bu kesimde büyük yerleşim merkezleri yoktur ve yoğunluk 0-10 kişi arasında değişir.

1/3'ü başşehir Amman'a olmak üzere kırdan kente hızlı bir göçün yaşandığı ülkede nüfusun % 78,4'ü şehirlerde oturur. Ürdün halkının büyük çoğunluğu bedevî Araplar'la Filistinli Araplar'dan oluşur. Rus işgalinden sonra Kafkasya'dan gelen ve bölgeye iskân edilen Çerkez ve Çeçenler'le Türkmen, Dürzî ve Ermeniler diğer etnik grupları teşkil eder. Türkmenler özellikle Aclûn'un güneyindeki Cereş yöresinde ve Amman'da yaşamaktadır. Amman'da soyadı Türkçe olan, yaşlılarının halen Türkçe konuştuğu 3000 kadar aile mevcuttur. Salt şehrinde I. Dünya Savaşı'nda şehid düşen Türk askerlerine ait bir şehitlik bulunmaktadır. Aynı zamanda bir sanayi ve ticaret merkezi olan başşehir Amman kara, hava ve demiryolu bağlantılarıyla ulaşımın düğüm noktasıdır. Suriye'den gelen, buradan geçerek Akabe'ye kadar uzanan karayolu ülkenin ana karayoludur ve Maan üzerinden Suudi Arabistan'a ulaşır. Yine Suriye'den gelen ve Mefrak-Amman-Maan hattını izleyen Hicaz Demiryolu da ana kara yoluyla paraleldir. Akabe körfezindeki kıyı şeridi Ürdün'ün deniz yoluyla dış dünyaya açılmasına imkân sağlar. Kızıldeniz kıyısındaki Akabe bu bakımdan çok önemli bir liman şehridir. Vâdimûsâ'da kum taşı kayalara oyulmuş Petra antik yerleşim alanı, Kerek ve Aclûn kaleleri, Lût gölü, Mûcib ve Heydân vadilerindeki kaplıcalarla (Zerkâ, Mâîn, Zârâ gibi) Akabe'deki mercan resifleri Ürdün'ün başlıca turizm alanlarıdır. Turistlerin büyük bölümü Ortadoğu ülkelerinden gelmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sami Öngör, *Orta Doğu (Siyasi ve İktisadi Coğrafya)*, Ankara 1964, s. 227-231; *The Middle East* (ed. M. Adams), New York 1988, s. 53-62; Mes'ûd el-Havend, *el-Mevsû'atü't-târîhiyyetü'l-coğrâfiyye*, Beyrut 1994, I, 181-192; *Geography and Development: A World Regional Approach* (ed. J. S. Fisher), New Jersey 1995, s. 529, 534; İbrahim Atalay, *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, İzmir 2001, s. 48-49; Adel Abdülsalam, *Atlas al-Anwar of the Arab World (Maps & Information)*, Damascus 2005, s. 26; H. J. de Blij - P. O. Muller, *Geography: Realms, Regions and Concepts*, New York 2006, s. 357; *Jordan Population and Family Health Survey 2007*, Maryland 2008, s. 1-3, 11; Hani Fak-houri, "Jordan", *The Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World* (ed. J. L. Esposito), Oxford 1995, II, 378-382; <http://tr.allmetsat.com/iklim/israil-filistin-urdun.php>.

CEMALETTİN ŞAHİN

II. TARİH

Adını Ürdün nehrinden alır. Bölge "nehir iki yakası, nehrin batısında ve doğusunda kalan yerler" anlamında Şeria adıyla da bilinir. İslâm fetihlerinden önce Bizans idarî yapılanması içinde Palaestina Secunda ismiyle anılan bölge Arap kaynaklarında Ürdün olarak adlandırılmıştır. Ürdün'ün özellikle kuzey bölgeleri Filistin ile birlikte Suriye'ye (Bilâdüşşam) bağlı şekilde değerlendirilmiştir (Taberî, I, 651). İslâm tarihi kaynaklarında Ürdün adı fetihler esnasında ilk defa Suriye'deki bölgelerden birine verilen isim olarak yer alır. Ürdün bölgesinin sınırları tarih boyunca farklılıklar göstermekle birlikte Ürdün ve Filistin şehirlerinin bir kısmını kapsamaktaydı. İbn Havkal'ın tasnifine göre günümüzde Ürdün sınırları içerisinde yer alan Belkâ, Gûr, Amman gibi Ürdün'ün kuzeyindeki şehirler Dimaşk (Şam) bölgesine bağlı gösterilirken güneydeki Eyle (Akabe) Filistin bölgesine, Fihl, Cereş gibi şehirlerin yanı sıra Beysân ve Taberiye Ürdün'e tâbi şehirlerdir (İbn Hurdâzbih, s. 77-78). İbn Havkal de Ürdün şehirlerini sayarken Gûr'un yanı sıra Ta-

beriye ile Beysân'ı zikretmiştir (*Şüretü'l-arz*, s. 173-174). Ya'kübi ise Amman, Gûr ve Belkâ'yı Dimaşk, Taberiye, Sûr, Akkâ, Cereş ve Fihl'i Ürdün bölgesine bağlı olarak kaydeder (*Kitâbü'l-Büldân*, s. 325-330). Yâkût el-Hamevî, Ürdün bölgesindeki şehirlerden Gûr gibi bugün Ürdün sınırları içerisinde kalan bölgelerin yanı sıra Lübnan sahilindeki Sûr ile Filistin'deki Akkâ ve Taberiye'yi sayar (*Mu'cemü'l-büldân*, I, 147). Bu durum modern Ürdün'ün sınırları ile İslâm tarihindeki Ürdün bölgesinin sınırlarının farklılığını ortaya koyar.

Bizans döneminde ticaret yolları üzerinde bulunan Ürdün şehirleri giderek büyüdü ve zenginleşti. Özellikle İslâm'ın hemen öncesinde VI. yüzyılda Bizans'a tâbi Gasânîler'in hâkimiyetinde bu gelişme daha hızlı seyretti. Burası 614'te Sâsânîler'in işgaline uğradı ve İslâm fetihleri öncesinde 628'de tekrar Bizans hâkimiyetine girdi. İslâm fetihleri sırasında verimli Suriye-Filistin topraklarına ulaşmanın önündeki en önemli engel olan Ürdün'de Bizans-İslâm mücadelesi daha Hz. Peygamber'in zamanında başladı. Müslümanların Bizans birlikleri ve vasalları ile yaptıkları ilk savaş Kerek yakınlarında Mûte'de gerçekleşti (8/629). Hz. Ebû Bekir döneminde Suriye ve Filistin'in fethine gönderilen ordular arasında Şurahbîl b. Hasene'nin kumandasındaki birlik Ürdün'ün fethiyle görevlendirildi. Hâlid b. Velîd'in 13 (634) yılında Ecnâdeyn'de Bizans kuvvetlerini mağlûp etmesinin ardından müslümanların Fihl (635) ve Yermük (636) savaşlarını kazanmasıyla Ürdün tamamen İslâm topraklarına katıldı. Fethinin ardından Ürdün Filistin, Dimaşk ve Humus'la birlikte dört askerî bölgeden biriydi. Muâviye b. Ebû Süfyân 17'de (638) Hz. Ömer tarafından Ürdün valiliğine tayin edildi. Muâviye'nin Suriye valiliği döneminde Taberiye fâtihî Ebû'l-A'ver Ürdün'ün idaresinden sorumluymuştu. Muâviye b. Ebû Süfyân'ın halifeliği sırasında Yemen kökenli Arap kabilelerinin Ürdün'e yerleştiği zikredilmektedir. Emevîler devrindeki siyasal olaylar ve isyanlar bölgeyi pek etkilemedi. Bununla birlikte özellikle bölge halkının Emevî âmillerine karşı bazı isyanlar çıkardığı bilinmektedir. Bu dönemde Amman ile Belkâ gibi bölgeler gelişme gösterdi.

Ürdün'de Maan yakınlarındaki Humeyme kasabası Abbâsî ihtilâlinin hazırlık merkezlerinden biri olarak dikkat çekmektedir. 747'de Abbâsî ihtilâlinin patlak vermesiyle birlikte Ürdün'de yerleşik Yemen kökenli kabileler de Emevîler'e karşı yapılan bu harekete katıldı. Birçok bakımdan

Amman'da
Roma
döneminden
kalan tiyatro
ve şehrin
eski kesimi